

- the Ukrainian Scientific Names of the Bird Species Belonging to the Fauna of Ukraine (with Characteristics of Status of the Species)*] (3rd ed.). Kyiv; Lviv (in Ukr.).
20. Formanyuk, O.A., Kivganov, D.A. & Gaydash, A.M. (2012). Pervaja registracija buroj penochki (*Phylloscopus fuscatus*) v Ukraine [First registration of the Dusky Warbler (*Phylloscopus fuscatus*) in Ukraine]. *Berkut*, 21 (1–2), 205–206 (in Russ.).
 21. Sharleman, M. (1927). *Slovnuk zoolohychnoi nomenklatury. Chastyna 1. Nazvy ptakhiv (Proekt)* [Dictionary of Zoological Nomenclature. Names of Birds (Project)]. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy (in Ukr.).
 22. Sharleman, M.V. (1938). *Ptakhy URSR [Birds of the UkRSR]*. Kyiv: Vydavnytstvo AN URSR (in Ukr.).
 23. Grishchenko, V. (2004). Checklist of the Birds of Ukraine. *Berkut*, 13 (2), 141–154.

УДК 811.161.2'276.3'373.45:069

<https://orcid.org/0000-0001-9396-8608>

І.М. ФЕЦКО
м. Львів, Україна

ІНШОМОВНА ОСНОВА ТЕРМІНОСИСТЕМИ ПРИРОДНИЧОМУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

У статті визначено місце та роль запозичень у складі української терміносистеми природничомузейної справи. З'ясовано їхній склад та специфіку функціонування різних типів іншомовних терміноодиниць. Обґрунтовано доцільність використання запозичених терміноодиниць у сучасній українській мові. Установлено причини появи значної кількості запозичень у термінній лексиці. Виявлено, що у складі терміносистеми природничомузейної галузі домінують становлять одиниці греко-латинського походження, а також запозичення з німецької, французької, італійської, арабської, голландської мов, що дає підстави говорити про інтернаціональний характер термінології.

Ключові слова: запозичення, іншомовний термін, терміносистема природничомузейної справи, українська мова.

Обґрунтування проблеми. Значну частину лексичного складу будь-якої розвиненої мови становить термінна лексика. Дослідники сучасної української мови констатують, що цей пласт лексичних одиниць переважає в її словниковому складі. Обґрунтованим доказом цього є поява в лексикографічній практиці багатьох термінних словників, у яких проведено стандартизацію, уніфікацію та стабілізацію термінів. За підрахунками мовознавців, в Україні тільки протягом другої половини ХХ століття вийшло друком понад 50 термінних словників та описано понад п'ятдесят різновидів виробничої діяльності суспільства (Пещак, 1999: 167). Уважаємо, що така кількість термінних словників свідчить про системний характер лексикографічних праць та намагання максимально

повно відобразити кількісно-якісний склад наукової термінології української мови. Найбагатша лексичними ресурсами мова не може задовольнити потреб науки в номінації своїх понять. Відсутність власних номінативних засобів зумовлює появу в мові запозичень, що є одним з активних джерел поповнення терміносистем (Петришин, 2010: 280).

Українська термінологія природничомузейної галузі формувалася переважно на національній лексичній основі, але її також постійно поповнювали прямі й непрямі лексичні запозичення з генетично споріднених і неспоріднених мов світу.

Питання про те, якою повинна бути термінологія – національною чи міжнаціональною, – завжди було принциповим для науковців. Основою будь-якої національної терміносистеми є питома термінологія, утворена на власному мовному ґрунті. Але якою багатою не була б етнічна мова, вона не може обійтися своїми власними ресурсами, тому термінологія багатьох галузей знань різних мов послуговується лексичними та словотворчими засобами високорозвинених літературних мов (Симоненко, 2001: 6).

Огляд останніх досліджень і публікацій. В останні десятиліття у зв'язку з активним розробленням різних аспектів взаємодії актуалізувалася проблема мовного запозичення. Дослідженню проблеми засвоєння іншомовних лексем у терміносистемах присвячено наукові праці С. Дорошенко (запозичення в термінології нафтогазової промисловості) (Дорошенко, 2009), Л. Малевич (запозичення в термінології водного господарства) (Малевич, 2009), Н. Краснопольської (запозичення в галузі менеджменту) (Краснопольська, 2010), О. Романової (запозичення в швацькій промисловості) (Романова, 2012), С. Булик-Верхоли та Ю. Теглівець (запозичення в термінології фотосправи) (Булик-Верхола & Теглівець, 2016), Ю. Рожкова (запозичення в термінології ветеринарної медицини) (Рожков, 2017) та ін. Сучасна українська терміносистема природничомузейної справи перебуває в процесі постійного розвитку та збагачення свого термінового апарату як завдяки елементам власної мови, так і за допомогою лексичних одиниць, запозичених з інших мов, що зумовлює **актуальність** та потребу детального вивчення процесів поповнення термінології природничомузейної сфери новими запозиченнями.

Мета статті – дослідити особливості запозичень в українській терміносистемі природничомузейної справи та їхній вплив на сучасну українську музейну терміносистему природничого профілю. **Об'єктом дослідження** є синтетичні терміноодиниці іншомовного походження, що ввійшли в сучасну терміносистему природничомузейної справи в різні історичні періоди, але в синхронії існують як елементи єдиної системи. **Предмет дослідження** становить генетичний аналіз іншомовних терміноодиниць досліджуваної галузі в сучасній українській літературній мові.

Джерелом фактичного матеріалу слугував словник-довідник О. Климишина «Природнича музейна термінологія» (2003).

Виклад основного матеріалу. Найпростішою зміною, залежною від зовнішніх чинників, є запозичення іншомовних лексичних одиниць. Із найдавніших часів носії різних мов спілкувалися між собою: торгували, обмінювалися культурними досягненнями, вели переговори. Унаслідок цього контактували різні мови, що спричинили запозичення. Багато запозичених мовних одиниць

стали такими звичними, що вже можна не відчуті їхнього іншомовного походження, інші навіть не набули здатності змінюватися за законами української граматики (Царьова & Южека, 2020: 58).

Запозичення термінів суттєво не відрізняється від запозичення одиниць загальноживаної мови, однак принципові відмінності є. Суть їх полягає у використанні переважно писемного шляху проникнення нових мовних одиниць, а також можливості свідомого впливу на формування термінних систем.

У складі української терміносистеми природничомузейної справи домінують одиниці, утворені на ґрунті української мови, водночас досить велику частку становлять запозичені терміни, що свідчить про багатоджерельність походження цієї термінології і в історичному плані, і на сучасному етапі.

Домінування та поширення давньогрецької і латинської мов протягом тривалого часу свідчить про вагомий вплив класичних мов не лише на історію та культуру багатьох народів, але й на розвиток мов європейського ареалу, а також на розвиток різних галузей знань, зокрема й термінологій, які обслуговують ці науки. Класичні мови виконували роль термінотвірного потенціалу у формуванні термінних систем сучасної української літературної мови.

Терміносистема природничомузейної галузі багата на терміноодиниці, що походять із класичних мов – латинської та грецької, а також на терміни, які потрапили до неї з інших мов. Латинська мова мала істотний вплив на розвиток як української літературної мови загалом, і досліджуваної терміносистеми зокрема. Латинізмів здавна є природним складником української терміносистеми природничомузейного спрямування. Серед термінів природничомузейного профілю фіксуємо такі **латинські** запозичення: *аквамарин* (від лат. *aqua marina* – морська вода) (СІС: 18), *алювій* (від лат. *alluvio* – наносити, замулювати) (СІС: 29), *асиміляція* (від лат. *assimilatio* – уподібнення) (СІС: 59), *габітус* (від лат. *habitus* – зовнішність) (СІС: 113), *гутація* (від лат. *gutta* – крапля) (СІС: 149), *експозиція* (від лат. *expositio* – виклад, опис) (СІС: 191), *еміграція* (від лат. *emigratio* – виселення, переселення) (СІС: 98), *індекс* (від лат. *index*, від *indico* – вказую) (СІС: 225), *конвергенція* (від лат. *convergentio* – наближення, сходження) (СІС: 286), *континент* (від лат. *continent* від *continens* – суміжний, неперервний, суцільний) (СІС: 292), *ланолін* (від лат. *lana* – шерсть і *oleum* – масло) (СІС: 316), *люмінесценція* (від лат. *lumen* – світло і *...escent* суфікс, який означає слабку дію) (СІС: 330), *плацента* (від лат. *placenta* – пиріг) (СІС: 444), *раритет* (від лат. *raritas* – рідкість) (СІС: 480), *редукція* (від лат. *reductio* – повернення, відновлення) (СІС: 487), *ректифікація* (від лат. *rectificatio* – випрямлення) (СІС: 493), *реліквія* (від лат. *reliquia* – залишки) (СІС: 493), *реставрація* (від лат. *restauratio* – відновлення) (СІС: 498), *стаціонар* (від лат. *stationarius* – нерухомий) (СІС: 545), *столон* (від лат. *stolo (stolonis)* – кореневий пагін) (СІС: 550), *сублімація* (лат. *sublimatio*, від *sublimo* – підіймаю, підношу) (СІС: 553), *субстрат* (від лат. *substratum* – підстилка) (СІС: 554), *сукуленти* (від лат. *suculentus* – соковитий) (СІС: 555), *таксація* (від лат. *taxatio* – оцінювання) (СІС: 561), *тераріум* (від лат. *terra* – земля) (СІС: 569), *уніон* (від лат. *unio (unionis)* – союз, об'єднання, спілка) (СІС: 597) та ін.

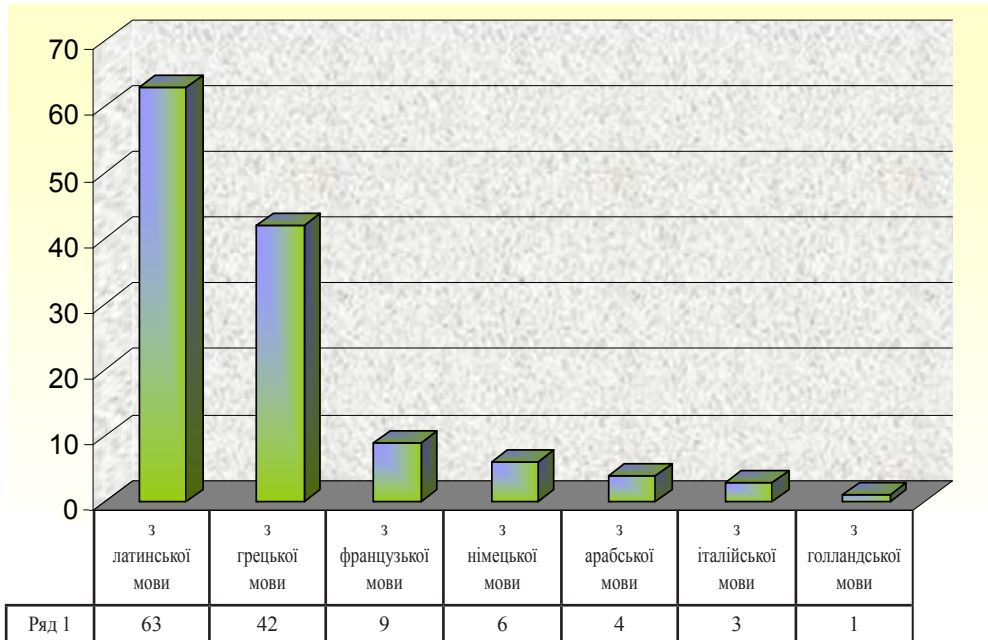
До запозичень **давньогрецького** походження належать терміни: *автотони* (від грец. *αυτοχθων* – місцевий, корінний) (СІС: 9), *азбест* (від грец. *ἀσβεστος*, букв. – негасимий) (СІС: 17), *алеврит* (від грец. *ἄλευρον* – борошно) (СІС: 25), *аметист* (від грец. *αμεθυστος* – тверезий) (СІС: 31), *анаболізм* (від грец. *ἀναβολή* – підйом) (СІС: 35), *анатомія* (від грецької. *ἀνά, ἀνά* – верх і *τομή, τμή* – розтинати) (СІС: 37), *аномалія* (від грец. *ἀνωμαλία* – нерівність, відхилення) (СІС: 41), *антагонізм* (від грец. *ἀνταγωνισμα* – суперечка, боротьба) (СІС: 42), *біота* (від грец. *βιοτή* – життя) (СІС: 83), *ботаніка* (від грец. *βοτανικός* – той, що стосується трав, від *βοτάνη* – трава, пасовисько) (СІС: 89), *ген* (від грец. *γένος* – рід, походження) (СІС: 122), *генетика* (від грец. *γένεσις* – походження) (СІС: 124), *дендрарій* (від грец. *δένδρο* – дерево) (СІС: 159), *ембріон* (грец. *ἔμβριον* – зародок) (СІС: 198), *зигота* (від грец. *ζυγωτός* – з'єднаний до купи) (СІС: 214), *мазма* (від грец. *μάγμα* – густа мазь) (СІС: 332), *малахіт* (від грец. *μαλάχη* – мальва) (СІС: 337), *міоцен* (від грец. *μείων* – менший, менш значний і *καινός* – новий, сучасний) (СІС: 362), *озокерит* (від грец. *ὄζω* – пахну та *κηρός* – віск) (СІС: 398), *пелагіаль* (від грец. *πέλαγος* – море) (СІС: 429), *планктон* (від грец. *πλανκτων* – блукаючий) (СІС: 443), *симбіонти* (від грец. *συμβίωω* – живу разом) (СІС: 525), *синдром* (від грец. *σύνδρομον, σύνδρομο* – збіг, скупчення) (СІС: 526), *скелет* (від грец. *σκελετός* – висохлий) (СІС: 532), *спора* (від грец. *σπορα* – насіння) (СІС: 542), *сталактити* (від грец. *στολακτίτης* – який стікає по краплі) (СІС: 543), *тип* (від грец. *τύπος* – відбиток, форма, зразок) (СІС: 574) та ін.

Крім латинської та грецької, досить поширеним джерелом запозичення були такі європейські мови, як: **французька** (*буклет* (від франц. *bouquette* – невеличке кільце, пряжка) (СІС: 93), *вернісаж* (від франц. *vernissage*, буквально – лакування) (СІС: 105), *дублет* (від франц. *doublet*, з *double* – подвійний) (СІС: 183), *муляж* (від франц. *mouflage*, від *mouler* – формувати) (СІС: 374), *плато* (від франц. *plateau*, від *plat* – плоский) (СІС: 444), *турнікет* (від франц. *tournequet*, від *tourner* – вертїти, обертати) (СІС: 594), *шаблон* (від франц. *échantillon* – зразок) (СІС: 649) та ін., **німецька** (*горст* (від нім. *horst* – гніздо) (СІС: 142), *стелаж* (від нім. *stellage*, від *stellen* – ставити) (СІС: 545), *штамб* (від нім. *stamm* – стовбур) (СІС: 658), *штольня* (від нім. *stollen*) (СІС: 659), *штрек* (від нім. *strecke*) (СІС: 659), *шурф* (від нім. *schurf*) (СІС: 660) та ін., **італійська** (*брекчія* (від італ. *breccia*, букв. – пролом) (СІС: 91), *бутафорія* (від італ. *buttafuori*, букв. – викидай геть) (СІС: 96), *медальйон* (від італ. *medaglione* – велика медаль) (СІС: 346) та ін.; **арабська** (*лазурит* (від араб. *лазавард* – блакитний камінь) (СІС: 312), *сель* (від араб. *сейль* – бурхливий потік) (СІС: 519), *талък* (від араб. *талк*) (СІС: 562), *яшма* (араб. *яшм*) (СІС: 662) та ін.; **голландська** (*шеллак* (від гол. *schellak*) (СІС: 652).

Співвідношення кількості запозичених із різних мов термінів природничо-музейної сфери зображено на діаграмі 1.

У терміносистемі природничо-музейної справи також наявні змішані одиниці, утворені внаслідок поєднання двох основ, наприклад: **латинська + грецька**: *ареалогія* (лат. *area* – площа, простір + грец. *λογος* – слово) (СІС: 53), *гляціологія* (лат. *glacies* – лід + грец. *λογος* – слово) (СІС: 138), *курвіметр* (лат. *curvus* – кривий + грец. *μέτρον* – міра, розмір) (СІС: 310), *мамалогія* (лат. *matra* – груди + грец. *λογος* – слово) (СІС: 337); **грецька + латинська**: *біоіндикатори* (грец. *βίος* – життя + лат. *indicator*, від *indico* – вказую, визначаю)

(СІС: 83), *генофонд* (грец. *γένος* – рід + лат. *fundus* – основа) (СІС: 124), *макроеволюція* (грец. *μακρός* – великий, довгий + лат. *evolutio*, від *evolvo* – розгортаю) (СІС: 336), *макрорельєф* (грец. *μακρός* – великий, довгий + лат. *relevo* – підіймаю) (СІС: 336) та ін.; **французька + латинська**: *дезінсекція* (франц. *dés-* – видалення, знищення + лат. *insectum* – комаха) (СІС: 154), *дезінфекція* (франц. *dés-* – видалення, знищення + лат. *infection* (СІС: 154) тощо. Як бачимо, окремі терміноодиниці, утворені вже в українській мові як із запозичених одиниць (*біоіндикатори*, *макроеволюція*, *мікрорельєф*), так і поєднанням іншомовних компонентів, активно функціують у досліджуваній терміносистемі.

Діаграма 1. Запозичення в терміносистемі природничомузейної галузі

Висновки. Отже, запозичення є продуктивним шляхом розвитку терміносистеми природничомузейної справи. Воно – результат міжмовних контактів, зумовлених міжгалузевою взаємодією та міжнародними зв'язками. Запозичені терміноодиниці досліджуваної галузі посідають помітне місце серед одиниць терміносистеми природничомузейної сфери, сприяють розвитку науково-технічних зв'язків та полегшують спілкування між фахівцями з різних країн світу, які працюють у досліджуваній галузі. Важливими компонентами в складі іншомовних одиниць є міжнародні терміноелементи грецького та латинського походження. Але варто пам'ятати, що використання іншомовних термінів для забезпечення фахових комунікативних потреб має бути регламентованим, оскільки надмірна кількість запозичень часто призводить до перевантаження іншомовними одиницями галузевих терміносистем та ускладнення сприйняття інформації.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

СІС – Морозов, С.М. & Шкарапута, Л.М. (Укл). (2000). *Словник іношомовних слів*. Київ: Наукова думка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булик-Верхола, С.З. & Теглівець, Ю.В. (2016). Чужомовні запозичення у термінології фотосправи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія* (Т. 1.), 23, 8–10.
2. Дорошенко, С.М. (2009). Українська термінологія нафтогазової галузі з погляду походження. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*, 2, 195–201.
3. Климишин, О.С. (2003). *Природнича музейна термінологія: словник-довідник*. Львів: Державний природознавчий музей НАН України.
4. Краснопольська, Н. (2010). Запозичення в українській термінології менеджменту. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Проблеми української термінології*, 675, 125–130.
5. Малевич, Л.Д. (2009). Запозичення з класичних мов і проблеми інтернаціоналізації наукової термінології. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 81 (1), 311–315. Кіровоград: РВВ КДПУ імені В Винниченка.
6. Петришин, М. (2010). Запозичення з класичних мов як складова частина геологічної термінології. *Наукові записки КДПУ. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*, 89 (3), 280–283.
7. Пещак, М.М. (1999). *Нариси з комп'ютерної лінгвістики*. Ужгород: Закарпаття.
8. Рожков, Ю.Г. (2016). Процеси запозичення в термінології ветеринарної медицини. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: *Філологічна*, 60, 227–229.
9. Романова, О. (2012). Запозичення в українській термінології швацької промисловості. *Мовознавчий вісник. Збірник наукових праць*, 14–15, 75–83.
10. Симоненко, Л.О. (2001). Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку. *Українська термінологія і сучасність*, IV, 3–8.
11. Царьова, І. & Южека, Р. (2020). Термінологія іношомовних слів у Кримінальному кодексі України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки*, 1 (112), 57–61.

Ivanna Fetsko

ANOTHER LANGUAGE BASIS OF THE TERMINOLOGY
OF THE NATURE MUSEUM CASE

The article examines the place and role of borrowings in the Ukrainian term system of the natural museum case. The composition of borrowings is clarified and the specifics of the functioning of types of foreign language term units are determined. The expediency of application of borrowed term units in the modern Ukrainian language has been determined. The reasons for the appearance of a significant number of borrowings in the terminological vocabulary have been clarified. It was revealed that the terminology of the natural museum area contains a significant layer of units of Greek-Latin origin, as well as borrowings from

German, French, Italian, Arabic, and Dutch languages, which makes it possible to talk about the international character of the terminology. The largest part of terms of foreign origin in the studied terminology are borrowings from classical languages - Latin and Greek. The Latin language had a special role in medieval Europe, as it almost completely dominated in science, education and other spheres of life. Even from that time, Latinisms became a source of replenishment of scientific terminologies of all European languages. Since classical Latin was filled with Greek borrowings, the Greek language also became a lexical reserve for the construction of new terms. Mixed language constructions formed by combining two bases of the type Latin + Greek, Greek + Latin, French + Latin are also considered. The solution of urgent tasks regarding the organization and further replenishment of the studied term system of the Ukrainian language in accordance with modern economic and scientific and technical development requires a deep study of the sources, ways and methods of term formation inherent in the Ukrainian literary language. The involvement of foreign loanwords enables Ukrainian terminology to organically fit into the global scientific and technical context. Entering the term system, foreign language units undergo appropriate phonetic, morphological and semantic adaptation, which contributes to the expansion and enrichment of the modern Ukrainian term system of natural museum case.

Keywords: borrowing, foreign language term, term system of natural history museum business, Ukrainian language.

LEGEND

CIC – Morozov, S.M. & Shkaraputa, L.M. (Ed.) *Slovník inšomovnykh sliv* [Dictionary of foreign words] (2000). Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).

REFERENCES

1. Bulyk-Verkhola, S.Z. & Tehlivets, Yu.V. (2016). Chuzhomovni zapozychennia u terminolohii foto spravy [Foreign borrowings in the photography terminology]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*, (Vol. 1.), 23, 8–10 (in Ukr.).
2. Doroshenko, S.M. (2009). Ukrainska terminolohiia naftohazovoi haluzi z pohliadu pokhodzhennia [Ukrainian terminology of the oil and gas industry from the point of view of the origin]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 8. Filolohichni nauky (movoznavstvo i literaturoznavstvo)*, 2, 195–201 (in Ukr.).
3. Klymyshyn, O.S. (2003). *Pryrodnycha muzeina terminolohiia: slovník-dovidnyk* [Natural museum terminology: a reference dictionary]. Lviv: Derzhavnyi pryrodoznavchyi muzei NAN Ukrainy (in Ukr.).
4. Krasnopolska, N. (2010). Zapozychennia v ukrainskii terminolohii menedzhmentu [Borrowing in Ukrainian management terminology]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika"*. Serii: *Problemy ukrainskoi terminolohii*, 675, 125–130 (in Ukr.).
5. Malevych, L.D. (2009). Zapozychennia z klasychnykh mov i problemy internatsionalizatsii naukovoï terminolohii [Borrowing from classical languages and problems of internationalization of scientific terminology]. *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*, 81 (1), 311–315. Kirovohrad: RVV KDPU imeni V. Vynnychenka (in Ukr.).

6. Petryshyn, M. (2010). Zapozychennia z klasychnykh mov yak skladova chastyna heolohichnoi terminolohii [Borrowing from classical languages as a component of geological terminology]. *Naukovi zapysky KDPU. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*, 89 (3), 280–283 (in Ukr.).
7. Peshchak, M.M. (1999). *Narysy z kompiuternoi linhvistyky [Essays on computational linguistics]*. Uzhhorod: Zakarpattia (in Ukr.).
8. Rozhkov, Yu.H. (2016). Protsesty zapozychennia v terminolohii veterynarnoi medytsyny [Borrowing processes in the terminology of veterinary medicine]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Serii: Filolohichna*, 60, 227–229 (in Ukr.).
9. Romanova, O. (2012). Zapozychennia v ukrainskii terminolohii shvatskoi promyslovosti [Borrowing in the Ukrainian terminology of the sewing industry]. *Movoznavchyi visnyk. Zbirnyk naukovykh prats*, 14–15, 75–83 (in Ukr.).
10. Symonenko, L.O. (2001). Ukrainska naukova terminolohiia: stan ta perspektyvy rozvytku [Ukrainian scientific terminology: state and prospects of development]. *Ukrainska terminolohiia i suchasnist*, IV, 3–8 (in Ukr.).
11. Tsarova, I. & Yuzheka, R. (2020). Terminolohiia inshomovnykh sliv u Kryminalnomu kodeksi Ukrainy [Terminology of foreign origin words in the Criminal Code of Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Yurydychni nauky*, 1 (112), 57–61 (in Ukr.).